

Els drets humans aplicats a nous col·lectius: dones i homosexuals

Rosa Borge Bravo

P07/03049/02239

Índex

Introducció	5
Objectius	8
1. Dones	9
1.1. Absència de reconeixement dels drets	9
1.1.1. Les promeses de les revolucions liberals	9
1.1.2. Els orígens del moviment feminista: la reivindicació de la igualtat	10
1.1.3. El moviment feminista actualment: la reivindicació de la diferència	12
1.2. Reconeixement i eficàcia dels drets	13
1.2.1. Reconeixement de la igualtat de drets	13
1.2.2. Mesures per a l'eficàcia social dels drets reconeguts: igualtat d'oportunitats i accions positives	15
1.3. Oposició i suport al reconeixement dels drets	17
1.3.1. Països musulmans	17
1.3.2. Relegació dels drets de les dones davant altres drets	18
1.3.3. Oposició a les accions positives	19
2. Homosexuals	21
2.1. Absència de reconeixement dels drets i ineficàcia dels drets humans	21
2.2. Reconeixement dels drets	23
2.2.1. Reconeixement en l'àmbit internacional	23
2.2.2. Reconeixement dels drets de matrimoni o d'unió civil	24
2.3. Oposició i suport al reconeixement dels drets	28
Resum	32
Activitats	35
Exercicis d'autoavaluació	35
Solucionari	37
Glossari	38
Bibliografia	40

Introducció

En el present mòdul didàctic desenvoluparem una idea clau en la viabilitat dels drets humans i que ha cobrat una gran importància en el nou segle que comencem: **l'evolució del sentit dels drets humans és una condició per a la seva realització concreta.**

És a dir, la renovació, ampliació i adaptació de la formulació dels drets humans és necessària perquè els mateixos drets humans siguin viables en circumstàncies concretes, i perquè persones i col·lectius específics també en puguin gaudir.

Sense aquesta transformació és impossible complir amb la universalitat pròpia dels drets humans, la qual implica que tots els éssers humans són iguals, lliures i han de ser tractats justament.

La idea de reinterpretar i renovar els drets que es puguin realitzar i **aplicar en contextos culturals, socials i històrics diferents** no solament la defensen actualment juristes i politòlegs especialistes en drets humans (Vergés, 1997; Peces Barba, 1995; Campbell, 2003), sinó que també hi ha hagut una pressió continuada per part dels moviments socials, grups d'interès i col·lectius afectats. Aquest és el cas del reconeixement dels drets de les dones, dels homosexuals, dels indígenes i d'altres minories.

Així mateix, en l'època actual es produeix una acceptació general a escala internacional de la importància del valor intrínsec de la condició humana, de la dignitat de l'ésser humà, i en aquest context també es valoren els drets de les persones pertanyents als col·lectius esmentats anteriorment. A més, el dret internacional s'ha constituït en un dels àmbits principals en els quals es reconeix, es regulen, es protegeixen i se supervisen els drets de col·lectius específics i de minories.

S'han escollit dos col·lectius, les **dones** i els **homosexuals**, perquè exemplifiquen clarament alguns dels desafiaments més importants quant a l'adaptació i renovació dels drets humans actualment:

1) El **desafiament** que el reconeixement dels drets humans de totes les persones, és a dir, la universalitat, representa la **igualtat davant de la llei** i, conseqüentment, la **inclusió** de totes les persones, **sense discriminacions**.

En aquest sentit, al llarg del segle XX es reconeixen en la totalitat dels països democràtics els drets polítics de les dones, s'instaura el principi d'igualtat entre home i dona i es deroguen les lleis discriminatòries.

Així mateix, en les últimes tres dècades en la majoria dels països occidentals s'han derogat les lleis que penalitzen l'homosexualitat i en uns quants països s'han legalitzat les unions civils i el matrimoni homosexual. A més, el context social als països democràtics és cada vegada més respectuós amb l'homosexualitat i els moviments de gais i lesbianes. No ocorre així als països musulmans o a molts països asiàtics, africans i en alguns llatinoamericans: tant els drets de les dones com els drets dels homosexuals no són reconeguts perquè, en principi, ni tan sols hi ha igualtat davant de la llei. Socialment, també imperen la discriminació i la intolerància violenta.

2) El **desafiament** que per a, precisament, realitzar la universalitat de manera real i concreta, cal prestar atenció als contextos **socials i polítics específics** en els quals sorgeix la qüestió dels drets. És a dir, el reconeixement, la reclamació i l'aplicació de drets sempre és un procés dinàmic i canviant, perquè els drets universals no s'apliquen en el buit sinó que tenen el seu sentit i la seva realització en contextos socials i polítics concrets.

De fet, actualment, en molts països occidentals, es considera que la mera igualtat de tracte o igualtat legal reconeguda en els ordenaments jurídics no és suficient per a resoldre la discriminació que pateixen certs col·lectius. En el cas de les dones, una vegada aconseguida la igualtat jurídica, en nombrosos països democràtics es despleguen mesures d'acció positiva, que en realitat representen el reconeixement de règims específics de drets. Aquests drets particulars específics no constitueixen drets humans nous sinó que són un conjunt normatiu i regulatiu específic per a contrarestar la discriminació de fet que existeix contra les dones malgrat la igualtat legal.

A continuació analitzarem en cada un d'aquests dos col·lectius l'evolució dels seus drets humans:

1) Des d'un estat de conculcació i violació d'aquests drets, plasmat en l'apartat "Absència de reconeixement dels drets."

2) Fins a la situació actual de més reconeixement i realització pràctica, plasmat en el segon apartat titulat "Reconeixement i eficàcia dels drets".

3) Per a acabar recollint i descrivint les actituds en contra i a favor dels drets aconseguits o per aconseguir, plasmat en l'apartat titulat "Oposició i suport al reconeixement dels drets".

Encara que sembli que l'estructura d'aquest mòdul és cronològica, en realitat no s'ha fet una descripció històrica detallada de les fites i els avenços en els drets, sinó una exposició tant dels **canvis jurídics, polítics i socials** que es produeixen amb relació als drets humans de les dones i de les persones homosexuals, com de les **argumentacions i moviments a favor i en contra**.

L'objectiu és que vosaltres adquiriu els coneixements necessaris sobre aquests canvis i la seva importància, i compregueu els posicionaments sobre això des de diferents perspectives: jurídica, política i ideològica.

Objectius

L'estudi dels continguts i la realització de les activitats i exercicis d'aquest mòdul didàctic permetran que l'estudiant aconseguixi els objectius següents:

1. Comprendre que l'adaptació, ampliació i renovació de la formulació dels drets humans és necessària per a la seva extensió a col·lectius oprimits, a grups vulnerables i a contextos històrics, socials i culturals diferents.
2. Prendre consciència que la universalitat dels drets només és realitzable si s'apliquen i reformulen en el seu context concret.
3. Conèixer l'evolució general dels avenços en la consecució dels drets humans de les dones i de les persones homosexuals, i la situació actual d'aquests drets en els diferents països (països democràtics, països musulmans, etc.).
4. Comprendre que el reconeixement dels drets humans en general i per als col·lectius desfavorits o oprimits en particular depèn de múltiples factors: polítics, socials, econòmics, ideològics, culturals.
5. Analitzar críticament la trajectòria i les decisions dels governs i legisladors en el camp dels drets humans com a fruit de diferents pressions (moviments socials, diferents grups de pressió, a favor i en contra), de tradicions polítiques, culturals i jurídiques, de posicionaments ideològics dels partits en el poder, i també de factors de tipus estratègic.
6. Reconèixer les diferents actituds enfrontades davant de l'extensió dels drets, contextualitzar-les, saber-se situar i poder dialogar: per exemple en el cas de les polítiques d'acció positiva per a les dones o en el cas de l'extensió del dret civil del matrimoni per a les parelles homosexuals.
7. Reconèixer que la consecució de la igualtat legal no representa l'eliminació de les discriminacions per als col·lectius i sectors desfavorits o oprimits. Per tant, reflexionar críticament sobre els contextos socials i culturals en els quals es desenvolupen els drets humans i analitzar les possibles mesures que des dels poders polítics poden contribuir a pal·liar la discriminació i, per tant, a una realització efectiva i concreta dels mateixos drets humans.

1. Dones

1.1. Absència de reconeixement dels drets

1.1.1. Les promeses de les revolucions liberals

Al llarg de la història de la humanitat, la dona s'ha trobat en una posició de subordinació respecte de l'home. Aquesta situació es va començar a qüestionar al segle XVIII, amb el projecte de la **modernitat il·lustrada**, perquè implicava també una promesa d'igualtat i alliberament per a les dones (Fernández, 1993, pàg. 147).

Modernitat política i drets humans

La **modernitat política** es caracteritza per haver fonamentat i explicitat dos eixos, íntimament relacionats, sobre els quals s'han de basar els sistemes polítics per a ser legítims:

- 1) La idea que la sobirania rau en el poble.
- 2) La idea dels drets humans, que impliquen igualtat jurídica i política entre els ciutadans.

Aquestes noves idees es concreten en l'últim quart del segle XVIII en les revolucions americana i francesa, i les seves declaracions de drets i constitucions.

Les **revolucions americana i francesa** de l'últim quart del segle XVIII i les seves respectives declaracions de drets i constitucions van representar el triomf de la idea dels drets humans com a drets universals basats en la igualtat de tots els ciutadans (Pérez Luño, 2003, pàg. 22).

Les primeres reivindicacions dels drets de les dones sorgeixen, llavors, dins del moviment de la Il·lustració i en el marc de la Revolució Francesa del 1789. No obstant això, la Il·lustració i les revolucions americana i francesa no van acceptar les primeres reivindicacions dels drets de les dones.

Els **filòsofs i polítics** de la Il·lustració i de les revolucions francesa i americana van justificar i van consolidar en els seus escrits i mitjançant les seves decisions polítiques, la subjecció de la dona a l'home (Fernández, 1993; Barrère, 2002, pàg. 20).

Concepció de la dona

Filòsofs de la modernitat com Kant, Hegel o Rousseau igualen dona a naturalesa, sentiment, error i subjectivitat, mentre que l'home és l'únic capaç d'un raonament abstracte i objectiu, desapassionat i neutral.

En conseqüència, en aquesta època s'acaba per negar a les dones els drets de participació política, però també s'exclou les dones de la participació en la vida econòmica i dels drets a l'educació.

Podem considerar que són tres els àmbits principals en els quals històricament s'han negat els drets a les dones:

- 1) L'àmbit polític.
- 2) L'àmbit econòmic.
- 3) L'àmbit cultural educatiu.

Seria molt extens descriure la conculcació de drets en cada àmbit i per aquest motiu ens centrarem principalment en l'esfera política. A més, hem escollit l'esfera política perquè el reconeixement dels drets polítics, començant pel dret al vot, acostuma a ser un pas fonamental per al reconeixement dels altres drets.

Així, en l'àmbit polític, en l'època de les revolucions burgeses, a la dona se li nega explícitament el dret al vot (tampoc no es reconeixia el dret al vot als homes no propietaris) i tampoc no es permeten les associacions o clubs polítics de dones.

La **contradició** amb el principi revolucionari d'igualtat de drets que representava l'exclusió de les dones dels drets polítics va ser denunciada per contemporanis com ara Condorcet i les precursoras feministes Olympe de Gouges i Mary Wollstonecraft (Fernández, 1993, pàg. 148-150).

1.1.2. Els orígens del moviment feminista: la reivindicació de la igualtat

Cal esperar a mitjan segle XIX perquè sorgeixi el feminisme com a moviment col·lectiu en contra de les restriccions de drets de les dones.

Comença a França, la Gran Bretanya, els Estats Units i Alemanya per a estendre's a la resta d'Europa, a Austràlia i Nova Zelanda. Les dones creaven lligues i associacions diverses, protestaven públicament i organitzaven convencions en aquests països, moltes vegades desafiant les prohibicions d'associació i manifestació.

Aquesta primera etapa del moviment feminista se centra en la consecució del dret al vot i d'altres drets polítics com ara l'elegibilitat com a candidates i el dret de manifestació i d'associació.

Desfilada de sufragistes. Nova York, 1912.

Dels objectius de la seva lluita deriva el nom de **sufragisme** amb què es qualifica el primer feminisme, que es prolonga fins als anys trenta del segle XX.

Les sufragistes eren normalment dones de **classe burgesa** i molt relacionades amb el liberalisme del segle XIX, sobretot amb el vessant desenvolupat per Harriet Taylor Mill i John Stuart Mill, que propugnaven la igualtat dels sexes en tots els àmbits.

No obstant això, també es va donar en aquesta primera etapa del moviment un feminisme de **tipus socialista**, els objectius del qual eren les reivindicacions laborals (condicions de feina i salari) i educatives (accés a l'educació per a nenes i dones) (Fernández, 1993, pàg. 152).

Aquest feminisme va tenir més èxit a Alemanya i a França a la darrerria del segle XIX i el començament del segle XX; també a Espanya, durant la dècada dels vint i els trenta, i l'època de la República. El sufragisme de tipus liberal no propugnava tant el **sufragi universal** (vot de tots els ciutadans incloent-hi totes les classes socials i races) com el **sufragi igual** (vot de les dones), mentre que el feminisme d'inspiració socialista defensava el sufragi universal.

El dret al vot per a les dones es va assolir en la major part dels països d'Europa i l'Amèrica del Nord després de la Primera Guerra Mundial i es va generalitzar a la resta del món després de la Segona Guerra Mundial.

Dret al vot femení per països

El primer territori en el qual es va instaurar el vot femení va ser a l'Estat nord-americà de Wyoming, el 1868. Després, el van seguir en cascada altres estats nord-americans. Però el primer país a reconèixer el sufragi universal i, per tant, el sufragi femení, va ser Nova Zelanda, el 1893; després van seguir Bèlgica el 1894, els Països Baixos el 1896, Austràlia el 1902, Finlàndia el 1906, Àustria el 1907, Noruega el 1913 i Dinamarca el 1915. El punt àlgid del reconeixement d'aquest dret a Europa es va produir el 1918, any en què la Gran Bretanya, Alemanya, Polònia, Àustria i l'antiga Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques concedeixen el vot a les dones. El 1920 els seguiran els Estats Units. A Espanya, es va reconèixer el 1931, en el marc de la Constitució de la II República. L'últim país europeu a reconèixer aquest dret va ser Suïssa. En aquest país, el dret al vot de les dones va ser rebutjat en diversos referèndums, fins que en el celebrat el 1971 dos terços dels homes van votar a favor del sufragi femení.

Lectura complementària

Sobre això, podeu consultar aquesta recopilació que reuneix els tres principals assaigs del matrimoni format per John Stuart Mill i Harriet Taylor Mill: **J. S. Mill; H. Taylor Mill (1973). *Ensayos sobre la igualdad sexual***. Barcelona: Península.

Lectura complementària

Per a més informació sobre el vot femení i la primera etapa del moviment feminista, consulteu la pàgina web següent: <<http://www.historiasiglo20.org/sufragismo/index.htm>>

1.1.3. El moviment feminista actualment: la reivindicació de la diferència

Als països democràtics, després de l'assoliment del sufragi i dels drets polítics, i també de l'eliminació de la resta de les discriminacions legals per raó de gènere, el feminisme **decau** fins a aconseguir un nou apogeu en les dècades dels seixanta i els setanta. Aquesta vegada els objectius són més complexos i variats que els de les predecessores sufragistes i socialistes.

Si bé al principi, durant els anys seixanta, el moviment feminista va continuar bàsicament amb les reivindicacions per la igualtat, des dels **anys setanta i vuitanta en endavant**, es produeix un gir vers el denominat **feminisme de la diferència**, que busca afirmar en un sentit positiu la diferència entre homes i dones.

Lectura complementària

Per a aprofundir sobre l'afirmació de la diferència, consulteu: **I. M. Young** (2000). *La justicia y la política de la diferencia*. Madrid: Ediciones Cátedra.

Davant el feminisme de la igualtat o humanista, el feminisme de la diferència valora el que és positiu i específic de l'experiència, valors i comportament de les dones. Promou l'autoorganització i busca recuperar arts femenines tradicionals desvalorades (com la confecció, l'herboristeria, la cuina, l'esoterisme, etc.) i valors com la cura, la cooperació, la criaça i més contacte amb la natura i el cos (Young, 2000, pàg. 272-273).

Però no solament el moviment feminista ha virat vers l'**afirmació de les diferències** sinó que també els moviments negre i natiu als Estats Units, els moviments indígenes o el moviment homosexual i altres col·lectius desfavorits (discapacitats, persones grans, etc.) busquen reivindicar les especificitats culturals, organitzatives i de vida, i sentir orgull en el seu desenvolupament.

En l'àmbit jurídic i polític, tot això implica la demanda d'una **política de la diferència**, que comporta tractar de manera especial les persones que pertanyen a grups oprimits (Young, 2000, cap. VI). En realitat, aquest canvi de perspectiva representa transcendir l'ideal de la igualtat política i legal (igualtat de tracte) i de la mera assimilació i integració social, el qual constituïa fins als anys setanta el centre de la lluita de molts moviments socials de col·lectius oprimits. La política de la diferència es basa en l'autodefinició positiva de la diferència i la participació i inclusió de tots els grups en la distribució social.

És a dir, no solament cal buscar la consecució legal dels drets per a tots els integrants dels grups desfavorits, i en aquest cas, de les dones, sinó que és necessari promoure la justícia social i eradicar la discriminació mitjançant polítiques especials que representen el reconeixement d'un règim especial per a aquests grups que, normalment, es concreta en mesures d'acció positiva.

Exemples de polítiques i programes especials

Les polítiques i els programes especials que s'acostumen a concretar en mesures d'acció positiva són, per exemple, els drets associats a la maternitat per a les dones que treballen, el dret a un accés paritari a un càrrec polític o de responsabilitat en una empresa per a la dona que el sol·liciti, el dret a subvencions preferents en el cas d'iniciatives econòmiques, socials o culturals organitzades per dones, etc. (Young, 2000, cap. VI).

1.2. Reconeixement i eficàcia dels drets

1.2.1. Reconeixement de la igualtat de drets

Com ja hem explicat, avui en dia el **dret de vot** (sufragi actiu) i altres **drets polítics de participació en els assumptes públics** (sufragi passiu o dret a ser candidata, dret de reunió i manifestació, dret d'associació dret a la participació política per mitjà dels partits, dret a la participació directa, etc.) estan reconeguts en la totalitat de les democràcies també per a les dones.

No obstant això, alguns països àrabs no reconeixen a les dones aquests drets (l'Àrabia Saudita) o els estableixen de manera diferent i inferior als homes (el Líban, Oman). També hi ha països asiàtics com Bhutan, no democràtics, on només poden votar els caps de família.

Així mateix, el **principi d'igualtat de drets sense discriminació per raó de sexe** està també recollit a les **constitucions** de tots els països democràtics.

A més, aquest principi de la igualtat de drets entre els sexes està reconegut internacionalment en **declaracions i tractats internacionals** firmats per nombrosos països (Angarita, 2002).

Obligació jurídica de les declaracions, pactes i convenis

Encara que hi hagi diverses controvèrsies doctrinals, se sol considerar que les "declaracions" no representen una obligació jurídica per als estats. En canvi, els tractats (convenis, pactes, protocols, cartes) internacionals sí que constitueixen normes jurídiques de compliment obligat per als països signants. No obstant això, les declaracions se solen complementar posteriorment amb tractats internacionals, de manera que són instruments que formen un conjunt encaminat al desenvolupament efectiu del contingut de les declaracions (Pérez Luño, 2003, pàg. 82).

En aquestes declaracions internacionals, igual que en les constitucions, es reafirma el principi d'igualtat de drets. En els tractats internacionals (convenis, pactes, cartes, protocols, etc.) i en les legislacions concretes de cada país s'especifiquen mesures per a promocionar aquesta igualtat de drets.

Principi d'igualtat de drets entre els sexes

Es va començar a reconèixer en les constitucions al principi del segle XX i, després de la Segona Guerra Mundial, es va estendre a la majoria dels països democràtics occidentals (Fernández, 1993, pàg. 153).

La **Declaració universal dels drets humans** del 1948 és el primer text internacional que recull el principi d'igualtat entre sexes. A més, en la gran part de l'articulat de la Declaració s'utilitza el terme genèric d'ésser humà, persona

o individu, fet pel qual se supera la discriminació terminològica implícita en la primera declaració de drets que es referia als "drets de l'home" i que va ser proclamada després de la Revolució Francesa el 1789.

Seguint la Declaració universal de l'any 1948, i en el si de l'**Organització de les Nacions Unides** (ONU), el 1954 entra en vigor la Convenció sobre els drets polítics de la dona.

Així mateix, el 1974, es proclama la Declaració sobre la protecció de la dona i el nen en estats d'emergència o de conflicte armat, i l'any 1993 es proclama la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona.

També són especialment importants les declaracions i els tractats firmats pels integrants de les Nacions Unides amb l'objectiu d'eliminar la discriminació contra les dones.

Per tant, internacionalment s'han desenvolupat importants instruments amb l'objectiu específic d'eliminar la discriminació i afavorir la igualtat entre sexes.

Entre els instruments desenvolupats, són destacables els següents:

- La **Declaració sobre l'eliminació de la discriminació contra la dona**, proclamada el 1967.
- La **Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona** del 1979 (CEDAW), que afirma que perquè s'arribi a la igualtat s'han d'eliminar les discriminacions en tots els aspectes de la vida de les dones; quant a mesures concretes, instaura un comitè que vetlli pel compliment del Conveni per part de cada país signant.
- El **Protocol facultatiu de la convenció**, adoptat el 1999, que explicita la possibilitat que les víctimes de violacions dels drets establerts en la Convenció puguin recórrer davant del Comitè.

Així mateix, a escala estatal, en molts països s'han hagut de derogar o modificar normatives legals discriminatòries contra la dona, sobretot en l'àmbit del dret civil consuetudinari (Fernández, 1993, pàg. 154).

Aquest procés d'eliminació de disposicions legals discriminatòries es va generalitzar en el segle XX durant els anys setanta en la majoria dels països democràtics i a Espanya al llarg de la dècada dels vuitanta. No obstant això, encara en nombrosos països de l'Àsia i Àfrica es manté en l'esfera civil un dret consuetudinari discriminatori contra la dona.

1.2.2. Mesures per a l'eficàcia social dels drets reconeguts: igualtat d'oportunitats i accions positives

La igualtat jurídica representa, per tant, la igualtat de tracte davant de la llei i l'eliminació de la discriminació legal. No obstant això, l'existència d'igualtat jurídica no implica una igualtat de fet.

Així, tant les Nacions Unides com l'antiga Comunitat Econòmica Europea i ara la Unió Europea, o molts dels òrgans de vigilància (per exemple, els comitès) dels tractats internacionals de drets, interpreten la igualtat no solament en el sentit jurídic sinó també com a igualtat d'oportunitats.

És a dir, la igualtat legal es refereix al principi de la igualtat de tracte, però aquest no és suficient per a assolir la igualtat real, per la qual cosa és necessària la promoció de la igualtat d'oportunitats en tots els àmbits: econòmic, social, cultural, polític. El principi de la igualtat d'oportunitats pretén corregir les desigualtats de fet que es donen entre homes i dones.

A Europa i els Estats Units, el principi d'igualtat d'oportunitats s'ha interpretat principalment com la igualtat en l'accés a l'educació, a l'ocupació i a càrrecs directius i càrrecs polítics.

Des dels anys vuitanta, en l'àmbit comunitari i de la Unió Europea, es dona suport institucionalment per part del Consell i de la Comissió a les accions positives a favor de les dones, principalment en l'ocupació, amb l'objectiu d'eliminar la discriminació laboral.

La discriminació laboral i el repartiment tradicional de rols

En un sentit ampli, la discriminació laboral engloba la discriminació en la participació en el mercat de treball, la discriminació en l'accés a l'ocupació, la discriminació ocupacional i la discriminació salarial. Són discriminacions que tenen el seu origen en una concepció patriarcal i tradicional de com ha de ser el repartiment de rols socials entre els sexes. La concepció patriarcal del repartiment de rols entre l'home i la dona estableix que la dona s'ha d'encarregar principalment de les tasques domèstiques i només secundàriament, i si és necessari, contribuir al sosteniment econòmic de la família mitjançant feines assalariades de segona categoria. L'home seria el sostenidor econòmic principal i qui hauria d'accedir, per tant, a les feines més qualificades i més ben remunerades. A més, la feina de la mestressa de casa no es retribueix i es considera improductiva.

Les accions positives en molt diversos àmbits laborals com la indústria, els mitjans de comunicació, les universitats, el sector públic, els bancs, etc., són promogudes en l'àmbit comunitari europeu però també als Estats Units, el Ca-

nadà, Austràlia i Nova Zelanda. No obstant això, als Estats Units, la iniciativa d'aquestes accions prové més del sector privat (empreses, universitats) que del públic i s'apliquen ja des dels anys setanta, encara que amb bastants dificultats.

Corrents ideològics enfrontats respecte de les accions positives

Als Estats Units, s'entreuen molt clarament els dos corrents enfrontats respecte de les accions positives. En realitat, aquestes perspectives enfrontades també es donen a tots els altres països en els quals s'apliquen les accions positives o es planteja la possibilitat de desenvolupar-les. D'una banda, hi ha els sectors conservadors i liberals, que consideren que ha de prevaler el principi general d'igualtat i s'oposen al que denominen "discriminació positiva", i d'altra banda, hi ha els sectors d'esquerres (o els denominats "radicals" als Estats Units) propers als moviments socials. Al contrari del que succeïa en els anys vuitanta, en què les accions positives, principalment les polítiques de quotes en universitats, empreses i institucions públiques, es van desenvolupar extensament, en els anys noranta i actualment el sector contrari a aquestes mesures agafa molta força, com es demostra pel fet que en diversos estats nord-americans s'han aprovat esmenes a les constitucions estatals que prohibeixen tot tipus d'acció positiva.

Els comitès internacionals de vigilància dels tractats sobre drets humans han proporcionat també interpretacions de la igualtat entre sexes i de la no-discriminació lligades a l'aplicació d'accions positives (Angarita, 2002, pàg. 218).

Les accions positives són molt diverses. Són especialment importants les mesures per a la **conciliació de la vida familiar i professional** que consisteixen, per exemple, en la possibilitat de reduir la jornada laboral i els horaris flexibles quan es tenen fills, en els programes d'interrupció i reintegració professional, etc., sobretot si estableixen i incentiven la possibilitat que també els homes es puguin acollir a aquestes mesures.

Així mateix, altres accions positives molt esteses són les que institueixen **quotes** (paritàries o entre el 40% i el 60%) de dones per a l'accés a càrrecs de responsabilitat i de comandament en les empreses, o en les llistes electorals dels partits i als seus llocs de lideratge, o la **reserva de places i llocs de treball** perquè siguin exercits per dones.

En el cas d'**Espanya**, les **quotes** paritàries s'han establert en partits d'esquerres, com en el Partit Socialista Obrer Espanyol, Esquerra Unida, Eusko Alkartasuna o Esquerra Republicana de Catalunya; també en el cas del Partit Nacionalista Basc i en el Govern central, l'andalús, el manxec i el basc, però no s'han desplegat en l'àmbit empresarial privat, ni a les universitats.

A Espanya, els governs i parlaments (central i autonòmics) amb majoria d'esquerres o de centreesquerra impulsen **lleis de paritat i d'igualtat**, que estableixen la paritat en les llistes electorals i també en els alts càrrecs de l'Administració, i també incentius i obligacions perquè el sector privat reservi places a dones.

D'altra banda, també a Espanya, el govern socialista, en un intent de protegir més les dones en els àmbits en què són especialment vulnerables, com és el cas de les situacions de **violència de gènere**, ha aprovat recentment una llei

Lectura complementària

Si voleu consultar la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, sobre mesures de protecció integral contra la violència de gènere, la podeu trobar en l'adreça següent: <<http://www.mtas.es/mujer/violencia/docs/A42166-42197.pdf>>

orgànica de mesures de protecció integral contra la violència de gènere que inclou, entre altres previsions penals, l'agreujament de la pena si l'agressor és un home.

1.3. Oposició i suport al reconeixement dels drets

1.3.1. Països musulmans

Si bé en el món democràtic les dones tenen reconeguts legalment els seus drets i en nombrosos països es duen a terme accions positives per a l'equiparació real amb l'home, en molts països musulmansels **drets de les dones estan restringits**.

No obstant això, en el món musulmà s'observa un important **corrent oberturista i modernitzador**, que efectua una nova lectura de l'islam i de l'Alcorà, i que es reflecteix en les reformes impulsades a molts països per a una equiparació més gran dels drets de la dona amb l'home.

Els països més avançats en aquest sentit són Tunísia, Turquia, el Marroc, Egipte, Algèria, Jordània, Palestina i Síria, que permeten el sufragi actiu i passiu a les dones i certs drets de participació (ja que molts són règims en transició democràtica), i els seus codis civils i de família han estat modificats per a possibilitar un reconeixement més important dels drets de les dones en l'àmbit familiar i personal.

La reforma del Codi de família i de l'estatut de la dona marroquina

A les acaballes del 2003 es va promulgar al Marroc un nou Codi de família i de l'estatut personal de la dona (*mudawana*), que prohibeix els matrimonis forçosos, col·loca la família sota la responsabilitat dels dos cònjuges, restringeix fortament la poligàmia, el repudi s'equipara a un divorci amb els drets pertinents per a la dona i garanteix la possibilitat de custòdia dels fills per a les dones divorciades.

Tanmateix les dones, sobretot de les **zones rurals** i en les petites ciutats d'aquests països, no poden exercir efectivament els drets polítics o els drets civils reconeguts en les reformes dels codis civils i de família, a causa del pes de la tradició que continua implicant una forta discriminació social.

Els països que no emparen en absolut els drets de les dones són els que apliquen la **xara** (lleï islàmica basada en un conjunt d'interpretacions tradicionalistes de l'Alcorà, dels *haddiths* –dits i comportaments de Mahoma– i dels costums culturals i socials dels països musulmans).

Entre les **normes característiques** de la xara amb relació a la posició de les dones en la societat i la família podem destacar les següents:

Lectura complementària

Per a ampliar aquesta informació, busqueu en l'adreça següent: <<http://www3.planalfa.es/cidaf/noticias/news%20191.htm>>

- La dona no pot triar marit sense l'aprovació de l'home que li fa de tutor.
- Es permeten els matrimonis forçosos i de menors.
- L'adulteri de la dona es castiga amb la lapidació.
- La dona no es pot divorciar (tret que hi hagi abandonament per part de l'home, impotència o violència domèstica demostrada amb marques).
- El marit és el cap de família i la dona l'ha d'obeir, i abans de casar-se la dona està subjecta sempre a l'autoritat d'un altre home, que fa les funcions de tutor (pare, germà gran).
- El règim de béns del matrimoni, d'herència i de custòdia dels fills també acostuma a perjudicar les dones.

Aplicació de la xara en alguns països

Països com l'Aràbia Saudita, el Iemen o l'Iran recullen en les seves constitucions diferents versions de la xara i no reconeixen la igualtat entre l'home i la dona. En altres països com el Pakistan, el Sudan, el Txad, Mali, Nigèria o l'Afganistan s'aplica la xara en part important del territori, sia perquè està regit per governs islamistes o sia perquè la tradició així ho imposa.

Nova constitució a l'Iraq i drets de les dones

La situació que sembla que s'entrevégi a l'Iraq tampoc no resulta gaire falaguera per als drets de les dones, ja que els sectors religiosos principals del país (xiïtes i sunnites) estan d'acord amb l'article de la proposta de nova constitució que estableix que "l'home i la dona són iguals excepte en el que consideri la xara". Després de l'ocupació nord-americana, el Codi civil del 1959 que equiparava l'home i la dona va ser anul·lat, i es van traslladar a la jurisdicció religiosa els assumptes relatius a la família.

1.3.2. Relegació dels drets de les dones davant altres drets

Els drets de les dones se solen relegar a un segon terme en els processos de democratització, o en països en via de desenvolupament on s'han aconseguit mínimament els drets i llibertats civils (dret a un procés legal just, principi de legalitat penal, llibertat d'expressió, etc.) i polítics (drets de participació comentats en l'apartat anterior), però els drets econòmics, socials i culturals no estan garantits.

En les dictadures i països poc democràtics o que són immersos en processos oberturistes, es considera que la lluita pels drets civils i polítics és més urgent que altres drets que poden afectar més específicament les dones d'aquests països.

Aquests drets són els que les afecten més directament, com ara certs drets civils (dret a la integritat física de les dones, drets relacionats amb el matrimoni i la família, dret a la propietat privada) o drets socials, econòmics i culturals (dret a la feina, dret a l'educació).

La **negació dels drets socials, econòmics i culturals** tant en els països en processos oberturistes com en aquells que estan en via de desenvolupament és **crítica** per a les dones, perquè les impossibilita pels seus nivells econòmic i educatiu més baixos i per la menor integració laboral i social per al gaudi dels drets civils i polítics més generals (Angarita, 2002, pàg. 219).

Hi ha la creença entre molts governants, però també entre els mateixos activistes que lluiten per la democràcia als països esmentats (per exemple al Marroc, Egipte, Algèria, etc.), que no es poden promoure o protegir tots els drets al mateix temps de manera realista i efectiva, i és per això que es prioritzen els drets civils i polítics clàssics, que repercuteixen principalment en els homes.

Tanmateix, organitzacions com Amnistia Internacional, les associacions de dones o la mateixa doctrina sorgida de les declaracions, els tractats internacionals i les conferències mundials de drets humans, defensen que els **drets humans són indivisibles i interdependents**, la qual cosa significa que els drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals han de ser tractats tots igual (Angarita, 2002, pàg. 217).

Tots els drets humans estan interrelacionats; és a dir, la consecució d'una classe de drets i la relegació dels altres durant temps implica que la classe de drets reconeguts legalment tampoc no pugui ser exercida per la majoria de la població.

La incompatibilitat i rivalitat dels valors

I. Berlin (2002), filòsof de la política de perspectiva liberal, adverteix que els valors polítics i socials són moltes vegades incommensurables, contradictoris i incompatibles. Normalment, els valors col·lideixen i, a més, és impossible realitzar tots els valors alhora. És per això que és necessari deliberar i optar, encara que tenint present que l'elecció d'uns valors impliqui pèrdua o restricció dels altres, com ocorre per exemple amb la llibertat i la seguretat, o amb la llibertat i la igualtat.

Respecte d'aquesta argumentació, el també filòsof polític F. Vallespín opina que no ens podem permetre el luxe de renunciar a importantíssimes dosis dels valors esmentats anteriorment. Uns i altres van units i tota manca d'atenció a qualsevol d'aquests arrossega els altres en la seva caiguda (Vallespín, 2003, pàg. 16-17).

1.3.3. Oposició a les accions positives

Finalment, dins d'aquest subapartat, cal recordar l'oposició a les mesures positives antidiscriminatòries d'importants sectors socials i polítics, com els **liberals, conservadors**, o partits com ara el Partit Republicà als Estats Units, el Partit Popular a Espanya o el Partit Conservador al Regne Unit, i també de professionals del món del dret i de la judicatura.

Així, per a aquests sectors, les mesures d'acció positiva a favor de les dones són considerades formes de discriminació positiva o discriminació inversa. Consideren que per mitjà d'aquestes normes es violen drets constitucionals dels individus que no pertanyen al grup que es vol que aconseguixi la igualtat, principalment, el dret a la igualtat de tracte (Barrère, 2002).

A **Espanya**, les lleis de paritat autonòmiques basca, balear, andalusa i manxega han estades recorregudes davant del Tribunal Constitucional pel Partit Popular (PP), que també ha declarat que recorrerà altres mesures d'igualtat que consideri "antidemocràtiques" o que trenquin la igualtat jurídica, com la Llei d'igualtat, que previsiblement dissenyarà el govern central socialista.

Als **Estats Units** és freqüent que els individus (normalment homes blancs) que se sentin perjudicats pel sistema de quotes a les universitats i empreses les **demandin** perquè es considerin víctimes de discriminació.

Les resolucions dels tribunals nord-americans són diverses i depenen del tipus de quotes que s'apliquin, però en general els tribunals, inclòs el Suprem, consideren que els programes d'acció positiva són lícits, si no imposen quotes que no tinguin en compte els criteris del **mèrit i la capacitat** per a accedir a una plaça o una feina. És a dir, el mèrit, la capacitat i l'excel·lència han de ser **necessàries però no suficients** per a obtenir el lloc (Barrère, 2002, pàg. 29).

No obstant això, importants juristes i filòsofes polítiques consideren que el criteri del mèrit i de la **capacitat no pot condicionar** absolutament l'aplicació de les mesures d'acció positiva perquè, d'una banda, moltes dones parteixen de posicions d'inferioritat social que les ha impedit desenvolupar iguals capacitats que l'home i, d'altra banda, la definició de mèrit i capacitat és molt variable i es pot concretar de manera que perjudiqui o beneficiï un sexe o un altre (Barrère, 2002, pàg. 30; Young, 2000, pàg. 336-346).

D'altra banda, es pot considerar les mesures d'acció positiva com a **instruments transitoris** que han d'existir per a pal·liar els efectes de la discriminació social i cultural contra les dones. En el moment en què s'hagi aconseguit un grau considerable d'igualtat d'oportunitats, aquestes mesures haurien de desaparèixer per a mantenir la igualtat jurídica o de tracte.

Una qüestió diferent i molt controvertida és l'**eficàcia real** d'aquest tipus de mesures d'acció positiva, és a dir, la valoració dels efectes igualitaris d'aquestes mesures.

Vegeu també

En l'activitat 1 del present mòdul podreu analitzar les argumentacions del PP per a presentar els recursos d'inconstitucionalitat contra les lleis de paritat. Observeu com aquestes argumentacions s'emmarquen dins del corrent liberal contrari a les accions positives que s'ha esmentat anteriorment.

Eficàcia real

Moltes vegades es critica la política de quotes en els partits o en els càrrecs del Govern perquè únicament té funcions de visibilitat i, per tant, poden implicar un canvi superficial.

2. Homosexuals

2.1. Absència de reconeixement dels drets i ineficàcia dels drets humans

Es pot considerar que al llarg de la història s'ha produït un **progrés i una extensió dels drets humans** cap a col·lectius que patien discriminacions: l'abolició de l'esclavitud, el reconeixement dels drets dels treballadors, de les dones, dels nens.

En aquest sentit, molts autors, activistes i fins i tot polítics defensen que ha arribat el moment històric que la humanitat faci un nou pas endavant i es produeixi el reconeixement social i jurídic dels homosexuals (Urgell, 2001; Richards, 1999).

Discurs en defensa del matrimoni homosexual a Espanya

Les declaracions i els discursos defensant el matrimoni homosexual d'autoritats espanyoles com el ministre de Justícia espanyol López Aguilar i del president Rodríguez Zapatero al·ludeixen a l'evolució progressista de la humanitat i d'Espanya amb referència al reconeixement de drets dels homosexuals.

Des de posicions liberals es pot argumentar que els **drets dels homosexuals** com a éssers humans són **violats** en nombrosos camps (Urgell, 2001, pàg. 79). Així, en diversos països no tenen reconeguts cap dret i en d'altres els drets humans reconeguts no són efectius per a aquest col·lectiu.

Entre d'altres, el dret a la vida als països on l'homosexualitat està castigada amb la pena de mort o el dret a la privadesa, a la intimitat i el dret de reunió on hi ha lleis contra l'homosexualitat.

A més, en nombrosos països els drets humans reconeguts per a tots els ciutadans no són efectius en el cas dels homosexuals; per exemple, el dret a la llibertat d'expressió i de consciència en els països on l'opressió social intimida els homosexuals o el dret a la feina i a l'habitatge quan són acomiadats, no contractats o se'ls nega allotjament per la seva orientació sexual.

En conseqüència, gais i lesbianes tenen restringits els seus drets humans fonamentals, sigui legalment o *de facto*.

Lectura complementària

D. Richards (2000). *Identity and the Case for Gay Rights. Race, Gender, Religion as Analogies*. Chicago: The University of Chicago Press.

Lectura complementària

Podeu consultar, per exemple, les declaracions i els discursos recollits en l'adreça següent amb ajuda del cercador Google que s'inclou en la pàgina: <http://www.informativos.telecinco.es>.

La perspectiva liberal

La perspectiva liberal es remunta als orígens burgesos de les nostres democràcies actuals i considera que les llibertats i els drets personals i cívics, i la igualtat davant de la llei, han de ser la base dels sistemes polítics. Avui en dia totes les democràcies reconeixen i es basen en primera instància en aquests drets i llibertats i en la igualtat jurídica.

Penalització de l'homosexualitat i el canvi de gènere

Són vuitanta països els que penalitzen les relacions sexuals entre persones del mateix sexe i els canvis en la identitat de gènere, i en vuit d'ells es castiga amb la pena de mort. Els països en els quals ser homosexual o transsexual es castiga amb la mort són islàmics, s'aplica la xara i corresponen a l'Iran, Mauritània, Nigèria (zona del nord), el Pakistan, l'Aràbia Saudita, el Sudan, el Iemen i l'Afganistan. Les últimes execucions s'han produït a l'Iran; el 19 de juliol del 2005 dos joves de setze i divuit anys van ser penjats en públic després d'un any de presó i centenars de fuetades, acusats de sodomia.

D'altra banda, la majoria d'estats de l'Àsia i Àfrica consideren il·legal l'homosexualitat i els canvis en la identitat de gènere. Però també és il·legal a Jamaica i està penada a Nicaragua. A l'Índia, Bangla Desh, Bhutan, la Guyana, les Maldives, Uganda, el Nepal i Singapur comporta la cadena perpètua.

En molts altres països, com els sud-americans, els codis penals no condemnen l'homosexualitat com a delicte, però el maltractament, la repressió i violació dels drets humans de les persones del col·lectiu de lesbianes, gais, transsexuals i bisexuals (LGTB) és el pa de cada dia. Les autoritats deixen actuar amb total impunitat els individus i sectors homòfobs que s'acarnissen violentament contra homosexuals i transsexuals.

Les lleis que castiguen l'homosexualitat produeixen la deshumanització i despersonalització dels homosexuals perquè **penalitzen la seva identitat**.

S'hi afegixen discriminacions quotidianes –també en els països on l'homosexualitat no és il·legal–, que responen a una llarga història de tracte injust i discursos dominants en contra d'aquest grup, el que comporta allò que alguns autors han denominat una **situació d'esclavitud moral** (Urgell, 2001, pàg. 79; Richards, 1999, pàg. 3).

Per a Richards (1999, pàg. 3) l'esclavitud moral es refereix a una situació d'**injustícia estructural** marcada per dos elements que s'interrelacionen:

- 1) La restricció dels drets fonamentals d'una classe de persones.
- 2) La racionalització d'aquesta restricció a partir d'arguments deficients que han perpetuat el tracte injust al llarg de la història.

En el cas dels homosexuals, un element distintiu de la seva esclavitud moral seria la dificultat per a discutir i expressar en l'àgora social qüestions relacionades amb l'homosexualitat, a causa de la discriminació (Urgell, 2001, pàg. 79).

És a dir, l'homofòbia no circumscriu l'homosexualitat a l'esfera privada (en cas del gènere) o en una esfera servil (en cas de la raça), sinó que no hi ha cap esfera en la qual es pugui expressar, fet que infligeix un **dany moral** profund a la personalitat perquè **cap espai cultural no és legítim** per als pensaments, els sentiments i les accions que sorgeixen espontàniament de la identitat de les persones homosexuals (Richards, 1999, pàg. 190).

2.2. Reconeixement dels drets

Malgrat la situació general relacionada en l'apartat anterior, es pot destacar dos àmbits en els quals s'ha produït un **gran avenç** en el reconeixement dels drets dels homosexuals.

- 1) L'àmbit del dret internacional.
- 2) El reconeixement dels drets civils de matrimoni i d'unions civils que s'han produït a nombrosos països de la Unió Europea, els Estats Units i el Canadà.

Lectura complementària

Per a més informació sobre la conculcació dels drets humans dels homosexuals, vegeu els informes i butlletins d'Amnistia Internacional:

<http://www.felgt.org/WebPortal/_felgt/archivos/1366_es_AI%20Informe%20DDHH%20de%20LGTB.doc>

<http://www.felgt.org/WebPortal/_felgt/archivos/1365_es_AI%20Diversidad%2009.pdf>

2.2.1. Reconeixement en l'àmbit internacional

La doctrina de les declaracions i els tractats de l'Organització de les Nacions Unides prohibeix tota discriminació.

Sobre això, per exemple, la Declaració universal de drets humans del 1948 estableix que:

"Tota persona té els drets i les llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió pública o de qualsevol altra índole, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició."

Declaració universal dels drets humans (1948). Article 2

A l'empara d'aquesta Declaració universal, es va aprovar, el 1966, el **Pacte internacional sobre drets civils i polítics**, que va entrar en vigor el 1976 per a 160 estats signants. Aquest Pacte **concreta i amplia** els drets civils i polítics reconeguts en la Declaració universal i estableix el Comitè de Drets Humans, que ha vetllat des de llavors pel compliment del pacte.

El Comitè esmentat ha constituït ja **precedent** acceptant la demanda de ciutadans homosexuals en contra de lleis antihomosexuals que han hagut de ser derogades (a Tasmània, Austràlia, el 1992) perquè vulneraven el dret a la privadesa i la intimitat. També ha desaprobat i amonestat diferents països que enarboren el respecte a les seves tradicions culturals i religioses per a discriminar i que penalitzen gais, lesbianes i transsexuals com Lesotho, Egipte, Tanzània, Polònia i Hong Kong (Joseph, Schultz i Castan, 2004, pàg. 43, 498).

2.2.2. Reconeixement dels drets de matrimoni o d'unió civil

En les dues últimes dècades, un dels àmbits en els quals la lluita del moviment homosexual als països democràtics és més tenaç resulta el del reconeixement del matrimoni o de les unions civils homosexuals, **equiparables en drets al matrimoni heterosexual**.

Aquest reconeixement és central per a recuperar l'exercici dels drets humans fonamentals esmentats anteriorment i molts d'altres de caràcter econòmic i social que s'associen al matrimoni.

A Espanya, hi ha uns cent cinquanta drets molt diversos que assisteixen les persones casades.

- Els **drets econòmics** lligats al matrimoni solen ser essencials per a la supervivència i benestar material de les famílies i les parelles; és a dir, pensions de viduïtat, avantatges fiscals, declaració de la renda conjunta, consideració com a familiar de primer ordre en el cas d'herències o com a beneficiari de qualsevol tipus de productes financers com ara assegurances de vida, plans de pensions, etc.
- Els **drets de filiació** són fonamentals per a la protecció dels fills i el manteniment de la família; és a dir, reconeixement de l'altre membre de la parella com a pare o mare dels nens.
- **Altres drets** importants són la consecució de la nacionalitat espanyola per al membre de la parella que sigui estranger o la consideració de primer familiar en els beneficis i la protecció del sistema sanitari.

Però la legalització de les unions del mateix sexe no solament comporta la revalidació de drets conculcats sinó que també contribueix a **normalitzar la situació de l'homosexualitat** i a **reparar** la situació d'esclavitud moral comentada anteriorment.

Es tracta del reconeixement jurídic i la consegüent visibilitat més gran de les parelles homosexuals, que tindria implicacions positives tant per al conjunt de la societat com per al col·lectiu homosexual (Urgell, 2001, pàg. 79). Alguns sectors socials podrien canviar la seva percepció negativa de l'homosexualitat i els mateixos homosexuals podrien gaudir de l'opció del matrimoni com a mecanisme d'estabilitat emocional, seguretat econòmica i reconeixement social (Sullivan, 1996; Macedo, 1995).

Lectura complementària

Per a analitzar en profunditat els efectes positius del matrimoni homosexual, consulteu un dels defensors més destacats dels beneficis de normalització i integració social del matrimoni homosexual, el periodista i assagista nord-americà Andrew Sullivan. Podeu llegir els seus articles més importants en: <http://andrewsullivan.theatlantic.com>

Igual com ha succeït per al cas de les dones, la igualtat legal per al col·lectiu homosexual **afavoreix la igualtat real**, ja que legitima la lluita per la igualtat, permet recórrer al poder de l'estat per a combatre la discriminació i serveix d'**agent catalitzador del canvi social** (Fernández, 1993, pàg. 156).

Els **països** en els quals ha estat reconegut el matrimoni entre persones del mateix sexe són, per ordre cronològic, Holanda (2001), Bèlgica (2003), Espanya (2005) i el Canadà (2005). A més, també en l'Estat de Massachusetts estan reconeguts els matrimonis homosexuals. Altres democràcies occidentals han optat per regular les unions homosexuals mitjançant lleis de parelles de fet –que inclouen també les heterossexuals– i mitjançant lleis d'unions civils –específiques per a homosexuals.

Les lleis d'unions civils són en la majoria dels països equiparables en drets al matrimoni, mentre que les lleis de parelles de fet poden ser de màxims i de mínims (Calvo, 2005, pàg. 9).

En el **cas espanyol**, hi ha onze lleis de parelles de fet autonòmiques que varien entre el màxim i el mínim reconeixement de drets. Les lleis impulsades pel Partit Popular a la Comunitat Valenciana i a Madrid, per Coalició Canària a les Canàries o per Convergència i Unió a Catalunya limiten els drets únicament a l'organització lliure i acordada del règim patrimonial de la parella i exposen en el preàmbul la superioritat del matrimoni heterossexual.

En canvi, les lleis aprovades a Andalusia, el País Basc, Navarra, Aragó i en el 2005 a Catalunya, totes molt influïdes per polítics d'Esquerra Unida, busquen eliminar les diferències legals existents entre els diferents tipus de família i per això reconeixen drets successoris, drets als descendents i de tributació (Calvo, 2005, pàg. 10). Les lleis autonòmiques de parelles de fet continuen vigents i les parelles homosexuals –i també heterossexuals– s'hi poden acollir si ho volen.

El moviment homosexual i els sectors progressistes solen desconfiar de les **lleis de parelles de fet** perquè moltes vegades són **lleis de mínims** que s'erigeixen sobre una lògica que diferencia radicalment les parelles del mateix sexe de les de diferent sexe, reconeixent molt pocs drets a les primeres.

En canvi, les lleis d'**unions civils** són molt ben acollides i actualment la gran part de les democràcies europees amplien els drets reconeguts en les unions civils (per exemple, Suècia, Dinamarca, Alemanya, la Gran Bretanya i Suïssa) fins a la pràctica equiparació amb el matrimoni.

Llei d'unions civils a Gran Bretanya

Al desembre del 2005 va entrar en vigor la Llei d'unions civils a Gran Bretanya, que estableix la possibilitat que les parelles homosexuals formin una unió legal i així puguin gaudir dels mateixos drets que els matrimonis heterossexuals.

Lectura complementària

K. Calvo (2005). *Las respuestas de las democracias al movimiento homosexual: una primera aproximación* [document en línia]. Estudi / *working paper* núm. 46. Departament de Ciència Política i Relacions Internacionals, Universitat Autònoma de Madrid. [Data de consulta: 30 de gener del 2006]. <<http://www.uam.es/centros/derecho/cpolitica/default.html>>

No obstant això, pocs països han optat pel reconeixement del matrimoni homosexual. Són diverses les raons que expliquen la preferència per les unions civils específiques per a les parelles homosexuals i no per al matrimoni homosexual. Entre elles, en destacarem principalment dues:

- el risc d'inconstitucionalitat,
- la tradició cultural i política pluralista.

1) En primer lloc, el **risc d'inconstitucionalitat del matrimoni homosexual**.

És a dir:

- És possible dins de la tradició legal continental transformar la institució del matrimoni de manera que no sigui imprescindible l'heterosexualitat?

El polític K. Calvo (2005, pàg. 14) es formula aquesta pregunta i a continuació respon que no hi ha una resposta única, ja que depèn de la manera com els tribunals constitucionals interpreten preceptes constitucionals, sovint molt imprecisos.

Imprecisions i esperit de la llei

Els articles que estableixen el dret al matrimoni en les constitucions resulten imprecisos només si els mirem amb ulls actuals. Per exemple, quan es va redactar la Constitució espanyola en el període de 1977-1978, els legisladors no tenien present un col·lectiu tan poc visible aleshores com els homosexuals. Per tant, l'esperit de l'article 32.1 implica únicament el reconeixement del dret al matrimoni entre home i dona.

No obstant això, no hi ha cap indici que aquest esperit de fa vint-i-sis anys impliqui en l'actualitat una prohibició expressa del matrimoni entre persones del mateix sexe.

Mentre que a Alemanya el Tribunal Constitucional va declarar que els matrimonis homosexuals no eren constitucionals, a Holanda o el Canadà no hi van apreciar cap problema.

A Espanya, els dubtes sorgeixen per la redacció imprecisa de l'article 32.1 de la Constitució espanyola en el qual s'expressa que "l'home i la dona tenen dret a contreure matrimoni amb plena igualtat jurídica", de manera que no és clar si el dret és dels homes i dones separatament o de l'home i la dona entre ells (Calvo, 2005, pàg. 14).

2) En segon lloc, molts països europeus amb una llarga tradició de **respecte per la diferència i de pluralisme cultural i social** com la Gran Bretanya, Dinamarca, Noruega o Finlàndia prefereixen dissenyar categories familiars exclusives per a homosexuals, tenint present, a més, que aquestes unions civils no despertaran recels en societats ja acostumades al reconeixement legal de la diferència (Calvo, 2005, pàg. 30).

En canvi, en països com França o Portugal, amb models de ciutadania basats en **principis d'homogeneïtzació i assimilació cultural**, els legisladors acostumen a considerar que les polítiques de drets especials trenquen amb el principi d'igualtat i a més poden promoure més segregació i discriminació.

A **Espanya**, el govern socialista sembla haver optat pel principi d'igualtat en ampliar el matrimoni als homosexuals. No obstant això, no representa que en altres camps, com en el cas dels drets de les dones, el govern i el partit socialista, o els governs autonòmics d'esquerra no propugnin els drets especials. Com hem vist en l'apartat anterior, aquests governs estan duent a terme mesures d'acció positiva per a contribuir a solucionar la discriminació a les dones.

D'altra banda, els **sectors religiosos i conservadors** de la societat en aquests països democràtics acostumen a oposar-se tant a les unions civils amb equiparació de drets com al matrimoni homosexual.

Per tant, el govern i el legislador han de dilucidar entre les diferents opcions legals disponibles (semblants de fet, unions civils, matrimoni) considerant elements com la tradició política del país (tradicions igualitàries o pluralistes), l'opinió pública (expressada per mitjà d'enquestes i mitjans de comunicació) i el pes dels grups a favor i en contra (mobilitzacions, manifestacions, peticions i iniciatives legislatives populars, capacitat de pressió).

En qualsevol cas, en totes les democràcies tard o d'hora es planteja la **necessitat** que cal **regular** d'alguna manera les parelles homosexuals. Aquest requeriment de regulació no solament es deu a la pressió de les organitzacions d'homosexuals sinó també als problemes d'indefensió jurídica que sorgeixen freqüentment.

En democràcia és difícil mantenir durant molt temps ciutadans en situació de desprotecció i indefensió, sobretot quan alguns països ja han canviat aquesta situació i els reconeixen els drets.

Encara que al llarg de la història s'hagin consolidat situacions de discriminació i indefensió, en les democràcies en què no es reconeixen els drets civils dels homosexuals molts ciutadans d'aquesta orientació intenten i han intentat **reclamar individualment** els drets no reconeguts en diferents àmbits amb el perill de complicar el funcionament de les institucions jurídiques i que problemes que hauria de resoldre el legislador es resolguin individualment en els jutjats o davant de notari.

Principi igualitari a Espanya

Probablement, la falta de tradició política de drets especials a Espanya, la ideologia socialista igualitària i els avantatges d'una tramitació legal molt més senzilla del matrimoni homosexual en comparació de les unions civils, han fet decantar el Govern espanyol i la majoria parlamentària en aquesta direcció.

Les situacions d'indefensió queden resoltes quan existeixen lleis que situen la parella i la família homosexual com a subjecte de drets equiparables als heterosexuals.

Reclamacions de drets i litigis

A Espanya, abans de la llei actual (2005), el Consell General del Notariat va reclamar l'any 2003 mitjançant un editorial, que també va tenir el suport de l'Associació d'Advocats de Família, el reconeixement dels drets derivats de la "convivència ordenada" per a les parelles de fet homosexuals que acudien a ells per a regular la seva relació i reclamar actes de convivència davant tercers, quan en realitat no podien satisfer les seves aspiracions d'equiparació i igualtat.

A Europa, han estat també nombroses les reclamacions de pensions de viduïtat; a Espanya les sol·licituds d'inclusió de la parella o dels seus fills a la targeta de la seguretat social del cotitzador; i als Estats Units són freqüents els litigis per la custòdia i filiació dels fills. Encara que la majoria de les sentències han anat en contra dels requeriments dels homosexuals, en algunes ocasions s'han dictat sentències a favor, sobretot quan s'ha recorregut a tribunals d'última instància, garants dels drets humans, com el Tribunal Europeu de Drets Humans, creat a instàncies del Conveni europeu de drets humans de 1950.

2.3. Oposició i suport al reconeixement dels drets

L'oposició a l'equiparació en drets de les parelles homosexuals ha estat i és molt virulenta en el cas dels **Estats Units**. Només l'Estat de Massachusetts permet matrimonis homosexuals, encara que s'hagin aprovat lleis d'unions civils a Vermont i Califòrnia.

En les eleccions presidencials del 2004, el candidat i president reelegit, George Bush, va centrar la seva campanya en la recuperació dels valors tradicionals familiars, la qual cosa, segons la seva opinió, implicava necessàriament un rebuig frontal del matrimoni homosexual i de les unions civils amb amplis drets.

"God, Guns and Gays"

Des de les eleccions presidencials americanes de 2004, molts comentaristes polítics i periodistes consideren que la línia temàtica que divideix els ciutadans i els dos partits nord-americans es refereix a les tres G: "God, Guns and Gais"; és a dir, Déu, armes i homosexuals.

Així mateix, aquell mateix any va intentar que el Congrés i el Senat aprovesin una esmena a la Constitució nord-americana que aclarís, fora ja de tota interpretació, que el matrimoni només es podia produir entre home i dona. D'aquesta manera, s'impedia que en els estats s'aprovesin lleis i es produïssin veredictes dels tribunals suprems que reconeguessin el matrimoni homosexual. La proposta va ser rebutjada tant en el Congrés (de majoria republicana) com en el Senat (de majoria demòcrata), encara que entre les raons del rebuig va pesar també la negativa a modificar la constitució federal per a oposar-se a una acció concreta que duien a terme els estats i, a més, l'any electoral.

Lectura complementària

L'editorial es va publicar en la revista *Esriptura Pública* (2003, núm. 23), que podeu consultar en l'adreça següent: <http://www.notariado.org/publicaciones/escriptura/numeros/23/1.htm>

Vegeu també

En l'activitat 2 del present mòdul podreu analitzar les raons exposades pel Consell General del Notariat per a reconèixer els drets de les parelles homosexuals.

La qüestió del matrimoni i de les unions civils homosexuals porta ja més d'una dècada inclosa en l'agenda política dels Estats Units, però moltes vegades en el sentit contrari als drets dels homosexuals.

És a dir, alguns polítics parlen de tot un "contramoviment", que té com a objectiu obstaculitzar els assoliments legals i socials dels homosexuals (Calvo, 2005, pàg. 13; Herman, 1997).

A Espanya, tot i que encara no puguem parlar de contramoviment organitzat, sí que s'han produït dies abans i després de l'aprovació de la Llei de modificació del Codi civil en matèria de dret a contreure matrimoni, mobilitzacions i declaracions de sectors religiosos i conservadors en contra.

Manifestació en contra del matrimoni homosexual

El 18 de juny del 2005, quinze dies abans de la promulgació de la modificació del Codi civil, Madrid va ser escenari d'una manifestació multitudinària sense precedents: hi van assistir vint bisbes i va ser convocada per l'organització Foro de la Familia, bastant desconeguda fins llavors. També hi van participar importants dirigents del Partit Popular. Segons la policia, hi van acudir 166.000 persones, mentre que els convocants afirmen que la participació va ser d'un milió i mig de persones.

Els bisbes espanyols han ordenat l'objecció de consciència als funcionaris catòlics perquè no celebrin matrimonis homosexuals, han cridat els polítics a votar-hi en contra i els ciutadans a oposar-s'hi per tots els mitjans possibles. Fins i tot han suggerit que el Rei, com a catòlic, s'hauria de negar a firmar la Llei.

Cal destacar que aquesta crida a l'objecció i la presència de l'Església catòlica en les manifestacions públiques en contra de la Llei no s'hagin donat per exemple a Bèlgica, de majoria catòlica, o a Holanda, el Canadà o l'Estat de Massachusetts, on les minories catòliques són importants (Herrero, 2005, pàg. 28). Com hem explicat anteriorment, en tots aquests llocs també es reconeix el matrimoni homosexual.

Segons el professor J. A. Herrero (2005), són diverses les causes d'aquesta posició tan bel·ligerant per part de l'Església catòlica espanyola, amb el beneplàcit del Vaticà.

1) En primer lloc, l'històric tracte de privilegi de l'Estat espanyol vers l'Església catòlica.

2) En segon lloc, el reconeixement institucional internacional de què ha gaudit l'Església en els funerals de l'anterior pontífex i en la proclamació del nou papa.

Lectura complementària

Per a ampliar la informació sobre el "contramoviment" nord-americà, llegiu: D. Herman (1997). *The Antigay Agenda. Orthodox Vision and the Christian Right*. Chicago: The University of Chicago Press.

Manca d'oposició

El possible rebuig al matrimoni homosexual i les unions civils no s'han transformat en acció política en la gran part dels països europeus, i l'Església catòlica tampoc no ha intentat mobilitzar els seus feligresos de la manera com ho ha fet a Espanya.

Lectura complementària

J. A. Herrero (2005). "Los obispos, el matrimonio homosexual y la objeción de conciencia". *Claves de Razón Práctica* (núm. 153, pàg. 26-30).

3) En tercer lloc, la concordança d'actituds de l'Església amb les pors i els prejudicis d'un sector important de la societat espanyola. Pors com poden ser la preocupació pel benestar dels nens en el cas de l'adopció per part de parelles homosexuals i prejudicis que es reflecteixen en les declaracions ofensives i humiliants d'alguns bisbes contra els homosexuals.

Tot això ha desembocat en una actitud prepotent davant de l'Estat i davant dels homosexuals, i això últim és molt pitjor pel perill de caure en la **justificació de la seva discriminació** (Herrero, 2005, pàg. 30).

Temors i reticències davant del matrimoni homosexual i l'adopció

En l'article de J. Urgell titulat "El matrimoni gai a debat" (2001) es recullen els arguments més rellevants en contra del matrimoni homosexual i l'adopció, i s'estableix un diàleg amb els arguments a favor.

A més, respecte de la preocupació que l'adopció per part dels homosexuals representi un perjudici per als nens i els adolescents, els estudis psicològics i mèdics evidencien que els fills de famílies homosexuals demostren un desenvolupament sa i harmònic tant en el camp de la salut física i psicològica, com en el de l'ajust social. No hi ha diferències significatives respecte dels fills de famílies heterosexuales, llevat d'en els rols de gènere, que són més flexibles i en les actituds més tolerants vers les minories.

Lectura complementària

Si voleu consultar alguns estudis científics pel que fa als fills de les famílies homosexuals, llegiu els fets a les universitats de València i Sevilla, i l'informe tècnic de l'Acadèmia Americana de Pediatria; les adreces són les següents:

<http://www.felgt.org/_felgt/archivos/139_es_Hijos%20de%20padres%20homosexuales.%20Qu%E9%20es%20diferencia.pdf>

<http://www.felgt.org/_felgt/archivos/137_es_Desarrollo%20infantil%20y%20adolescente%20en%20familias%20homoparentales.pdf>

<http://www.felgt.org/_felgt/archivos/141_es_AAP-Coparentalidad%20y%20Adopcion,%20Informe%20Tecnico.pdf>

Malgrat l'oposició d'aquest sector, l'**opinió pública** espanyola s'assembla a la de la gran part dels països de l'Europa occidental quant a l'acceptació dels homosexuals i els seus drets.

Segons el baròmetre del juny del 2004 del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS):

- El 66% dels espanyols pensa que les parelles homosexuals haurien de tenir dret a contreure matrimoni.
- Més del 60% declara que no seria un problema greu si un fill o filla tinguessin relacions homosexuals.
- Al 75% no el molestaria gens tenir com a veïns persones homosexuals.

Lectura complementària

El baròmetre del CIS està disponible a: <<http://www.cis.es>>

L'ESS (realitzada a Espanya i a vint-i-tres països europeus més) es troba en el web: <http://www.ess.nsd.uib.no>. L'accés és gratuït en ambdós casos.

Respecte dels Estats Units, l'enquesta a peu d'urna a què es fa referència en el text la va portar a terme la CNN i la podeu consultar en: <<http://edition.cnn.com/ELECTION/2004/pages/results/states/US/P/00/epolls.0.html>>

Així mateix, segons dades de l'Enquesta Social Europea (ESS) de l'any 2002, el 66% dels espanyols estan molt d'acord o d'acord amb l'afirmació que els gais i les lesbianes haurien de tenir llibertat per a viure com vulguin. Respecte a aquesta dada, Espanya s'ubica a la mitjana europea d'acceptació d'aquesta frase (67%), a curta distància de països com França i Alemanya, i molt per davant de països com Polònia o Hongria, les actituds dels quals vers l'homosexualitat són majoritàriament negatives (Calvo i Montero, 2005, pàg. 165).

Als **Estats Units**, el mateix dia de les eleccions presidencials, el 2 de novembre del 2004, els ciutadans d'11 estats van aprovar en referèndum esmenes a les seves constitucions que prohibien el matrimoni homosexual. No obstant això, una de les enquestes a peu d'urna més representatives (13.660 entrevistats per tot el territori) no mostra un electorat tan en contra dels drets dels homosexuals (CNN exit poll, 2004): el 25% afirmava que s'hauria de legalitzar el matrimoni entre parelles del mateix sexe, i el 36% creia que s'haurien de regular aquestes parelles mitjançant unions civils.

Resum

Al llarg de la història, s'ha produït un **progrés i una extensió dels drets humans** cap a col·lectius que patien discriminacions. En el present mòdul didàctic hem analitzat l'evolució de la situació dels drets de les dones i dels/les homosexuals des de la denegació total de drets fins a la consecució actual de la igualtat legal a molts dels països democràtics. S'han analitzat les argumentacions, doctrines i ideologies que han guiat la lluita pels drets i també la seva oposició. S'han descrit també les diferents situacions sobre aquest tema existents en el món musulmà enfront del món democràtic occidental. Així mateix, hem analitzat les diferents posicions dins dels mateixos països occidentals i el paper dels moviments socials.

Els dos col·lectius van ser escollits com a exemples il·lustratius de l'evolució i adaptació del significat dels drets humans; **renovació** indispensable perquè puguin ser viables i realitzar-se en contextos concrets.

És a dir, després de les revolucions del segle XVIII i l'extensió de l'ideal dels drets humans pel món occidental durant el segle XIX, era impossible continuar un segle més amb la discriminació de l'altra meitat de la humanitat: les dones. Igualment, ja ben avançat el segle XX, la promesa d'igualtat i llibertat inherent en les declaracions de drets humans i en la base dels nostres sistemes polítics democràtics contagia els col·lectius homosexuals, que denuncien la seva situació de discriminació i reclamen igualtat de drets.

Concretament en el cas de les **dones**, podem destacar que l'objectiu de les lluites feministes i progressistes ha evolucionat des de la consecució de la igualtat formal legal (segles XIX, XX) fins a la lluita per la igualtat real, que implica la promoció de la igualtat d'oportunitats en tots els àmbits: econòmic, social, cultural i polític.

L'assoliment de la igualtat d'oportunitats s'ha interpretat com a igualtat d'accés a la feina, a l'educació i als càrrecs directius. Per a això, molts governs occidentals, empreses i organismes internacionals com la Unió Europea donen suport a les accions denominades positives, encara que de vegades puguin representar la discriminació individual d'algun home. Les accions positives són molt diverses i variades: les més habituals són les mesures de conciliació laboral i familiar que afavoreixen les dones i les polítiques de quotes en els partits, els governs, l'administració pública i les empreses.

Respecte dels drets de **gais i lesbianes**, la conculcació dels seus drets ha estat la tònica històrica no solament en els països en què està penalitzada l'homosexualitat sinó també en els països democràtics en què la discriminació és quotidiana.

Alguns autors afirmen que aquest col·lectiu es troba en una situació d'esclavitud moral a causa de la impossibilitat d'expressar la seva identitat i desenvolupar la seva personalitat encara en els països occidentals. Per aquest motiu, resulta un assoliment important la legalització del matrimoni homosexual i de les unions civils amb similars drets als del matrimoni en nombrosos països democràtics.

La controvèrsia i oposició generada davant del matrimoni homosexual en països com els Estats Units i Espanya, principalment per sectors religiosos, no ens ha de fer oblidar la tolerància de gran part de l'opinió pública cap a aquest tipus de parelles i els seus drets, i la necessitat de regular situacions que produeixen indefensió jurídica i greus perjudicis morals i materials als afectats.

No obstant això, l'avenç de la igualtat de drets i la superació de les discriminacions, tant en el cas de les dones com en el cas de gays i lesbianes, és un **fenomen** més aviat **occidental**, propi dels països democràtics. En els països musulmans i en nombrosos països asiàtics, africans i en alguns sud-americans, persisteixen les lleis discriminatòries i l'entorn social és hostil cap als homosexuals i tracta d'éssers inferiors les dones.

L'anàlisi presentada aquí sobre la problemàtica de la consecució dels drets de les dones i del col·lectiu de gays i lesbianes representa un exemple il·lustratiu de com s'ha progressat en la realització concreta dels drets humans de les persones pertanyents a grups llargament discriminats.

Per tant, l'**anàlisi es pot estendre** també a altres grups especialment desfavorits. En aquest sentit, en la bibliografia s'esmenten diversos llibres que tracten de la problemàtica específica dels drets humans d'altres col·lectius, com són els indígenes i els nens.

Activitats

1. El 18 de febrer del 2005 el Parlament Basc va aprovar la Llei de paritat, que estableix una participació del 40% de dones en els òrgans administratius (inclosos el Govern), jurats i tribunals, i del 50% en les candidatures de partits polítics. Aquests percentatges ja s'han aplicat en la formació del Govern basc i en les llistes dels partits en les eleccions autonòmiques de l'abril del 2005. En l'article disponible a http://www.ahige.org/texto_noti.php?wcodigo=13629, es recullen les argumentacions en contra de la Llei per part del Partit Popular. Les argumentacions esmentades han servit de base per a presentar un recurs davant del Tribunal Constitucional. Tenint en compte aquest article i els conceptes treballats en el mòdul sobre drets de les dones, analitzeu les posicions a favor i en contra de les accions positives i específicament de les quotes.

2. A la darrera del 2003, el Consell General del Notariat es va pronunciar -per mitjà de l'editorial de la seva revista oficial- a favor de la regulació de les parelles homosexuals i la seva equiparació en drets amb els matrimonis heterosexuales. Tenint en compte aquesta editorial (<http://www.notariado.org/publicaciones/escritura/numeros/23/1.htm>) i el contingut sobre els drets dels homosexuals vist en el mòdul, reflexioneu sobre la situació que ha portat a un sector normalment tan immobiliari com els notaris a pronunciar-se a favor dels drets de les parelles homosexuals i analitzeu la solució que proposen.

Exercicis d'autoavaluació

Qüestionari d'elecció múltiple (trieu l'opció correcta)

1. Perquè els drets humans es puguin realitzar i aplicar en contextos històrics, socials i culturals diferents, de manera que els col·lectius oprimits puguin gaudir també dels drets humans, és necessari...

- a) l'atenció als contextos específics socials i polítics en els quals sorgeix la qüestió dels drets humans i les reivindicacions dels col·lectius oprimits.
- b) analitzar les argumentacions i moviments a favor i en contra, però mantenir sempre la neutralitat.
- c) recuperar l'esperit de les declaracions de drets humans del segle XVIII i del 1948.

2. El reconeixement dels drets humans de les persones que pertanyen a grups especialment desfavorits implica...

- a) principalment la igualtat jurídica de tracte.
- b) el reconeixement dels drets polítics i civils, però no dels drets econòmics, socials i culturals.
- c) l'articulació de drets particulars, que es poden assolir, per exemple, per mitjà de l'acció positiva.

3. La política de la diferència comporta...

- a) tractar de la mateixa manera col·lectius que són diferents, de manera que aquestes distincions no trenquin la igualtat de tracte.
- b) transcendir l'ideal d'igualtat política i legal, i també la mera integració social, per aconseguir una autodefinició positiva de la diferència i que si és necessari promoguin polítiques particulars especials i drets.
- c) diferents polítiques per a individus diferents, sense que tingui importància el col·lectiu a què pertanyen.

4. La igualtat de drets entre l'home i la dona està reconeguda en...

- a) totes les constitucions dels països democràtics.
- b) totes les constitucions dels països democràtics i a escala internacional per l'ONU i la Unió Europea.
- c) totes les constitucions dels països democràtics, i a escala internacional per l'ONU i la Unió Europea, i en els codis civils i de família reformats d'alguns països musulmans com Turquia, Tunísia i el Marroc.

5. Les lleis de parelles de fet són considerades discriminatòries pels col·lectius homosexuals i els sectors progressistes perquè...

a) són defensades gairebé sempre per partits conservadors, com ha ocorregut a Espanya.

b) són inconstitucionals i s'erigeixen sobre una lògica que diferencia radicalment les parelles homosexuals de les heterosexuales.

c) solen ser lleis que reconeixen molt pocs drets a les parelles homosexuals i s'erigeixen sobre una lògica que diferencia radicalment les parelles homosexuals de les heterosexuales.

6. La tradició política igualitària en un país pot fer que el govern i el legislador prefereixin...

a) les lleis d'unions civils per a parelles homosexuals, amb els mateixos drets que els matrimonis heterosexuales.

b) l'ampliació del matrimoni a les parelles homosexuals.

c) les lleis de parelles de fet, però amb drets molt restringits.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. a)
2. c)
3. b)
4. c)
5. c)
6. b)

Glossari

accions positives *f pl* Mesures a favor de les dones que tenen per objectiu eliminar la diferència d'accés de les dones a les diferents esferes de la vida social, laboral i política, i en general eliminar la discriminació. Són molt diverses i entre elles podem destacar les mesures de conciliació de la vida familiar i laboral, les quotes de dones per a l'accés a llocs de responsabilitat i a les universitats, la reserva de places en feines en les quals pràcticament no hi ha dones, etc.

discriminació *f* Situació de desigualtat, injustícia i opressió en la qual es poden trobar les persones en diferents àmbits de la seva vida, tant en l'esfera privada (família, relacions personals) com en l'esfera pública (feina, esfera política, vida social, esfera educativa, etc.). En el mòdul s'analitza, sobretot, la discriminació que s'exerceix sobre les persones pel fet de pertànyer a grups no dominants: dones, homosexuals, indígenes, minories racials, ancians, discapacitats, nens, etc.

drets civils *m pl* Corresponen als drets relacionats amb les llibertats dels ciutadans davant els poders públics. Van ser els primers drets reconeguts en les constitucions liberals i són el pilar de l'estat de dret. Els podem dividir en dos blocs: les garanties processals i penals, és a dir, els drets a un procés legal just o oportú, el principi de legalitat penal, dret a la independència judicial, etc.; i les llibertats bàsiques per al desenvolupament de la persona: la llibertat ideològica i religiosa, la llibertat i seguretat personals, la llibertat d'expressió, etc. En aquest sentit també es consideren drets civils el dret al matrimoni i els conseqüents drets que hi estan associats.

drets polítics *m pl* Són bàsicament els drets de participació política que es reconeixen en les constitucions dels països democràtics. Són drets que es van reconèixer i ampliar al llarg del segle i del procés de democratització de l'estat liberal. Corresponen al dret al vot (sufragi actiu), dret a presentar-se a les eleccions (sufragi passiu), dret de reunió i manifestació, dret d'associació, dret a la participació política per mitjà dels partits polítics, dret a la participació directa per mitjà de referèndums, peticions en les cambres, iniciatives legislatives populars, etc.

esclavitud moral *f* Situació injusta en la qual es troben les persones que pertanyen a grups oprimits, per exemple els i les homosexuals, que els impedeix desenvolupar la seva identitat, la seva personalitat, expressar-se i actuar amb llibertat, i que es basa en la restricció dels seus drets humans i en la racionalització d'aquesta restricció mitjançant discursos i arguments molt estesos que justifiquen el tracte injust. Terme encunyat pel constitucionalista D. Richards (2000).

feminisme de la diferència *m* Feminisme que comença en els anys setanta i vuitanta, i que busca afirmar en un sentit positiu la diferència entre homes i dones. En aquest sentit, reivindica les especificitats del comportament, actituds i experiències vitals de les dones.

igualtat de drets *f* Principi recollit en les constitucions dels països democràtics (majoritàriament després de la Segona Guerra Mundial) que estableix que els homes i les dones tenen els mateixos drets i, per tant, no hi pot haver discriminació legal per raó de sexe.

igualtat d'oportunitats *f* És un estadi superior a la igualtat jurídica i la igualtat de drets (les quals desemboquen en una igualtat de tracte entre els homes i les dones). La igualtat d'oportunitats es refereix a promoció de l'accés igual de les dones a l'educació, l'ocupació i els càrrecs de comandament a la feina i el món polític, tot això amb l'objectiu d'assolir una igualtat real entre l'home i la dona.

igualtat jurídica *f* Principi reconegut en les constitucions dels països democràtics (majoritàriament, durant el segle i la primera del segle) que estableix que tots els ciutadans són iguals davant de la llei i han de rebre el mateix tracte de la llei.

indefensió i desprotecció jurídica *f* Es produeix quan hi ha situacions de fet (per exemple, les parelles estables homosexuals amb fills) que no estan regulades per la llei i, per tant, no en reben els beneficis, però que s'assemblen o són equivalents a altres situacions o estats recollits i protegits per la llei (per exemple, els matrimonis heterosexuales).

interdependència dels drets humans *f* Concepció dels drets humans com a drets interrelacionats i indivisibles, cosa que implica que no hi ha jerarquia de drets i és necessari aconseguir-los i defensar-los alhora, perquè si no es fa així els drets relegats (per exemple els econòmics, socials, culturals) acaben per afectar la realització dels reconeguts (per exemple, els civils i polítics). Aquesta concepció és defensada per diverses declaracions i convencions internacionals, per les associacions de dones i per Amnistia Internacional.

model de ciutadania pluralista *m* Model polític d'acomodació de les minories i dels grups oprimits que busca la seva integració i l'eliminació de la discriminació mitjançant el

reconeixement de categories i drets especials, que respectin la diferència cultural i social. És el model existent en els països escandinaus i la Gran Bretanya.

modernitat política *f* És el projecte polític que sorgeix a partir de les revolucions liberals del segle i que impregna gradualment a partir de llavors els sistemes polítics del segle i del segle; es caracteritza fonamentalment per la idea que la sobirania resideix en el poble, format per ciutadans que són iguals davant de la llei i tenen drets humans inalienables.

parelles de fet *f/pl* Unions de parelles heterosexuales i homosexuals regulades per llei que, normalment, els reconeixen molt pocs drets i que no són equiparables, per tant, al matrimoni heterosexual. No obstant això, els parlaments de majoria d'esquerres solen també aprovar lleis de parelles de fet amb amplis drets, com ha ocorregut en diverses comunitats autònomes espanyoles.

paritat *f* Idea que es refereix a la distribució en percentatges o proporcions similars d'homes i dones en els diferents àmbits públics, i sobretot, en els seus càrrecs de responsabilitat: empreses, partits, govern, administració pública, món cultural, universitats, etc

política de la diferència *f* És un tipus de política que té com a objectiu promoure la justícia social i eradicar la discriminació mitjançant polítiques especials per a les persones que pertanyen a grups oprimits. Implica, per tant, el desenvolupament d'accions positives i també la promoció de la participació de tots els grups en la distribució social.

sufragisme *m* Primer moviment feminista d'inspiració liberal sorgit a mitjan segle a Europa i als Estats Units, que va lluitar principalment per la consecució del vot femení i de la resta de drets polítics. Abans que el sufragi universal (vot que inclou totes les classes) defensaven el sufragi igual (vot femení igual que el masculí).

unions civils *f/pl* Normalment, són unions regulades per la llei, específiques per a parelles homosexuals. La tendència en la gran part dels països que reconeixen aquestes unions és que els drets de les unions civils homosexuals siguin equiparables als drets dels matrimonis homosexuals.

xara *f* Llei islàmica basada en un conjunt d'interpretacions tradicionalistes i patriarcals de l'Alcorà, dels *haddiths* –dits i comportaments de Mahoma– i dels costums culturals i socials dels països musulmans.

Bibliografia

Angarita, A. (2002). "Protección y promoción de los derechos de la mujer". A: A. García In-da; E. Lombardo (coord.). *Género y derechos humanos* (pàg. 213-225). Saragossa: Mira Editores.

Astelarra, J. (2005). *Veinte años de políticas de igualdad*. Madrid: Universitat de València / Institut de la Dona.

Barrère, M. A. (2002). "Igualdad y "discriminación positiva": Un esbozo de análisis teórico-conceptual". A: A. García In-da; E. Lombardo (coord.). *Género y derechos humanos* (pàg. 15-35). Saragossa: Mira Editores.

Berlin, I. (2002). *El fuste torcido de la humanidad*. Barcelona: Península.

Calvo K. (2005). *Las respuestas de las democracias al movimiento homosexual: una primera aproximación* [document en línia]. Estudi / *working paper* núm. 46. Departament de Ciència Política i Relacions Internacionals, Universitat Autònoma de Madrid. [Data de consulta: 30 de gener de 2006].

<<http://www.uam.es/centros/derecho/cpolitica/default.html>>

Calvo, K.; Montero, J. R. (2005). "Valores y regionalidad". A: M. Torcal, L. Morales; S. López-Nievas (eds.). *España: sociedad y política en perspectiva comparada* (pàgs. 147-170). València: Tirant lo Blanc.

Campbell, T. (2003). "Human Rights: The Shifting Boundaries". A: T. Campbell; J. Goldsworthy; A. Stone (ed.). *Protecting Human Rights. Instruments and Institutions* (pàg. 17-39). Oxford: Oxford University Press.

Eide, A.; Krause, C.; Rosas, A. (ed.) (2001). *Economic, social and cultural rights. A textbook* (2a. edició). La Haia: Kluwer Law International.

Frost, M. (2002). *Constituting Human Rights. Global civil society and the society of democratic states*. Londres / Nova York: Routledge.

Fernández, (1993). "Los derechos de las mujeres". A: J. Ballesteros (ed.). *Derechos humanos. Concepto, fundamentos, sujetos* (pàg. 144-162). Madrid: Tecnos.

Herman, D. (1997). *The Antigay Agenda. Orthodox Vision and the Christian Right*. Chicago: The University of Chicago Press.

Herrero, J. A. (2005). "Los obispos, el matrimonio homosexual y la objeción de conciencia". *Claves de Razón Práctica* (núm. 153, pàg. 26-30).

Hongju Koh, H.; Slye R. C. (comp.) (2004). *Democracia deliberativa y derechos humanos*. Barcelona: Gedisa.

Ishay, M. R. (ed.) (2004). *The History of Human Rights*. Londres / Nova York: Routledge.

Joseph, S.; Schultz, J.; Castan, M. (2004) *The Internacional Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary* (2a.edició). Nova York: Oxford University Press.

Lerner, N. (1991). *Group Rights and Discrimination in Internacional Law*. Dordrecht / Boston / Londres: Martinus Nijhoff ("International Studies in Human Rights", 13).

Macedo, S. (1995, desembre) "Homosexuality and the Conservative Mind". *The Georgetown Law Journal* (vol. 84, núm. 2).

Mill, J. S.; Taylor Mill, H. (1973). *Ensayos sobre la igualdad sexual*. Barcelona: Península.

Moreso, J. J. (2002). *El reino de los derechos y la objetividad de la moral* [document en línia]. [Data de consulta: 10 de juny de 2005].

<<<http://dex1.tsd.unifi.it/juragentium/it/surveys/rights/moreso.htm>>>

Pérez Luño, A. E. (2003). *Derechos humanos, Estado de derecho y Constitución* (8a. edició). Madrid: Tecnos.

Pérez Luño, A. E. (2004). *Los Derechos Fundamentales* (8a. edició). Madrid: Tecnos (Col·lecció "Temas Clave de la Constitución Española").

Peces Barba, G. (1995). *Curso de derechos fundamentales. Teoría general*. Madrid: Universidad Carlos III.

Peces Barba, G.; Fernández, C. R.; Llamas, A. (2001). *Textos Básicos de Derechos Humanos*. Elcano: Aranzadi.

Phillips, A. (1991). *Engendering Democracy*. Cambridge: Polity Press.

Richards, D. (1999). *Identity and the Case for Gay Rights. Race, Gender, Religion as Analogies*. Chicago: University of Chicago Press.

Salas, M. (1996, octubre-desembre). "Una mirada sobre los sucesivos feminismos". *Documentación Social* (núm. 105, pàg. 14-31).

Sullivan, A. (1996). *Virtually Normal. An Argument about Homosexuality*. Londres: Picador.

Urgell, J. (2001, juliol-setembre). "El matrimoni gai a debat". *Revista Idees* (núm. 11, pàg. 73-87).

Vallespín, F. (2003). *El futuro de la política*. Madrid: Taurus.

Vergés, S. (1997). *Derechos humanos: Fundamentación*. Madrid: Tecnos.

Young, I. M. (2000). *La justicia y la política de la diferencia*. Madrid: Ediciones Cátedra.

Bibliografia sobre els drets d'altres col·lectius desfavorits: infants i indígenes

Carreras, M. (1993). "Los derechos de los niños". A: J. Ballesteros (ed.). *Derechos humanos. Concepto, fundamentos, sujetos* (pàg. 185-192). Madrid: Tecnos.

Eide, A.; Krause, C.; Rosas, A. (ed.) (2001). *Economic, social and cultural rights. A textbook* (2a. edició). La Haia: Kluwer Law International.

Lerner, N. (1991). *Group Rights and Discrimination in International Law*. Dordrecht / Boston / Londres: Martinus Nijhoff ("International Studies in Human Rights, 13").

Macedo, S.; Young, I. M. (ed.) (2003). *Child, Family and the State*. Nova York / Londres: New York University Press.

Niezen, R. (2003). *The Origins of Indigenism. Human Rights and the Politics of Identity*. Berkeley / Los Angeles / Londres: University of California Press.

Veerman, P. E. (1995). *The Rights of the Child and the Changing Image of the Childhood*. Dordrecht / Boston / Londres: Martin Nijhoff Publishers ("International Studies in Human Rights", 18).

